

DE JAREN VAN KRIMP EN GROEI

In de jaren zestig en zeventig had de ontplooiing van de faculteit zich intern afgespeeld. De discussies waren gericht op de uitbouw, herziening en verfijning van de opleiding en de Rotterdamse formule die daaraan ten grondslag lag. In de jaren tachtig werd de faculteit geconfronteerd met ontwikkelingen die zich van buiten af aan de universitaire gemeenschap opdrongen. Zo werd in 1982 eerst de Wet Tweefasenstructuur doorgevoerd die van grote invloed was op de inrichting en opbouw van de bestaande studierichtingen. In de jaren 1983 en 1986 volgden respectievelijk de bezuinigingsrondes Taakverdeling en Concentratie Wetenschappelijk onderwijs (TVC) en Selectieve Krimp en Groei (SKG). De bezuinigingen hadden ingrijpende gevolgen voor het hoger onderwijs in het algemeen en de faculteit sociale wetenschappen in het bijzonder.

Bezetting van de faculteit, 1978

IN TWEE FASEN

In 1981 werd de Wet Tweefasenstructuur aanvaard. De wet maakte een onderscheid tussen een eerste en tweede fase. De eerste fase leidde tot het doctoraal-diploma. De propedeuse duurde voortaan één jaar en werd gevolgd door drie doctoraaljaren. Het kandidaatsexamen kwam te vervallen. De nieuwe propedeuse moest bovendien oriënterend en selectief zijn en dus een aantal richtingbepalende vakken bevatten. In de tweede fase was ruimte voor een postdoctorale opleiding. De invoering van de wet was een ingrijpende gebeurtenis, vooral omdat hiermee de cursusduur (de eerste fase) van alle universitaire opleidingen werd verkort tot vier jaar.¹

Het plan om de studieduur tot vier jaar te verkorten was al jaren bekend en daarmee onderwerp van intensieve discussies en protesten geweest. Ook aan de faculteit sociale wetenschappen, waar niet alleen docenten met elkaar in de clinch raakten maar ook studenten zich weer eens ouderwets roerden. Op 28 november 1978 gingen zij over tot een bezetting van de faculteit op de veertiende verdieping van de hoogbouw op Woudestein.² De studenten vonden dat docenten zich te veel lieten leiden door het idee dat

studieduurverkorting onvermijdelijk was. Zij eisten dan ook dat de faculteitsraad zo spoedig mogelijk bijeen moest komen om een uitspraak te doen voor een cursusduur van vijf jaar en een beperking van de jaarlijkse studiebelasting tot 1600 uur in plaats van 1700 uur.

De toenmalige decaan prof. dr. J.A.A. van Doorn reageerde verbaasd op de actie. De raad had zich immers nog nooit eerder uitgesproken vóór een vierjarige opleiding. Hij keurde de bezetting af maar trad vervolgens toch als bemiddelaar op. Na twee dagen bezetting riep hij de wetenschappelijke medewerkers bijeen. Hij stelde voor om op woensdag 6 december een raadsvergadering in te lassen waarop in elk geval de eisen van de studenten op de agenda zouden staan. Vervolgens spraken de wetenschappers af dat zij bereid waren zich tijdens deze vergadering zo op te stellen dat de volgende besluiten haalbaar zouden zijn: 1. de faculteit laat de minister van Onderwijs en Wetenschappen nogmaals weten onverkort vast te willen houden aan de vijfjarige studieduur; 2. zo lang de studieduur vijf jaar bedraagt zal de faculteit vasthouden aan een jaarlijkse

belasting van 1600 uur. Van Doorn liet de studenten weten dat de bezette verdieping dan wel uiterlijk op vrijdagmorgen 1 december ontruimd moest zijn. De studenten bleken het niet genoeg te vinden en stelden vervolgens nog een eis, namelijk dat de faculteit de minister een brief zou schrijven met de mededeling dat de faculteit in actie zou komen als de Tweede Kamer akkoord zou gaan met de vierjarige studieduur. Toen Van Doorn liet weten niet te verwachten hiervoor een raadsmeerderheid te kunnen mobiliseren, besloten de studenten hun acties voort te zetten. Uiteindelijk werd na negen dagen bezetting (de langste in de geschiedenis van de Erasmus Universiteit) de faculteit op 6 december vrijwillig ontruimd. De strijd was daarmee nog niet gedaan, al zette deze zich vanaf dat moment weer voort binnen de geëigende bestuurskanalen. In de periode 1978-1980 bereikte de overlegcultuur aan de faculteit een nieuw hoogtepunt. In deze jaren vergaderde het faculteitsbestuur maar liefst 72 keer, de faculteitsraad 24 keer, de diverse vakgroepen elk gemiddeld 20 keer en de onderwijscommissie kwam bijna wekelijks bijeen.³ Het wetenschappelijk personeel voelde het moment van een vierjarige opleiding steeds dichterbij komen, maar had grote moeite hiervoor een vastomlijnd studieprogramma te ontwerpen. Opnieuw stond de vraag centraal in hoeverre de opleiding sociologie diende vast te houden aan de Rotterdamse formule. Steeds opnieuw vroeg men zich af of de gerichtheid op beleid niet te eenzijdig was en te veel een keurslijf zou worden.

Toen in 1982 de vierjarige opleiding van start ging waren de sporen van deze jarenlange discussies in het programma terug te vinden. De uitkomst was een compromis waarin nog altijd de nadruk lag op beleid maar ook ruimte was voor nieuwe richtingen. De eerste twee jaar moest de student basiskennis opdoen, zowel theoretisch als empirisch, om zich in

de laatste twee jaar te specialiseren. Het programma was opgebouwd volgens een kolommenstructuur. Na het eerste jaar, dat in het teken kwam te staan van de integratie van een aantal basisvakken, kon de student kiezen voor een 'kolom sociologie', een 'kolom onderzoek' of een 'kolom beleid'. De verwachting was dat de kolom beleid veruit de meeste studenten zou trekken.⁴ Overigens kregen politicologie en sociologie allebei een eigen propedeuseprogramma en werd er gestart met twee postdoctorale opleidingen, één tot beleidskundige en één tot onderzoeker.⁵

TAAKVERDELING EN CONCENTRATIE

Na de Wet Tweefasenstructuur volgden in 1983 wederom maatregelen die van grote invloed waren op de ontwikkeling van de faculteit sociale wetenschappen. Dat jaar presenteerde de door de minister van Onderwijs ingestelde Taakverdelingscommissie het eindrapport in het kader van de aanstaande bezuinigingsoperatie Taakverdeling en Concentratie. De minister stelde zich ten doel in 1987 een bedrag van 258 miljoen te korten op het wetenschappelijk onderwijs. Naast een herziening van de taakverdeling binnen de onderwijsinstellingen moest 75 procent van de bezuinigingen komen uit de taakverdeling tussen instellingen. Daarbij moest worden gekeken naar de kwaliteit van het onderwijs en het onderzoek, de grootte en de kosten van de studierichtingen, de belangstelling van studenten in relatie tot de benodigde capaciteit, de verhouding tussen het aantal afgestudeerden en de maatschappelijke behoefte daaraan. Daarbij vond de minister dat de universiteiten en hogescholen binnen de randstad harder moesten worden aangepakt dan kleine instellingen in de regio.⁶

De beleidsvoornemens van de TVC-operatie bevatten een aantal belangrijke punten voor de diverse faculteiten sociale wetenschappen in Nederland. Zij

moesten tezamen 1,3 miljoen aan besparingen opleveren, onder meer door middel van concentratie, samenwerking of fusie. In dit kader zegden de faculteiten toe te streven naar een interne afslanking van de opleidingen sociologie en politicologie, onder meer door duidelijke zwaartepunten in het onderzoek aan te brengen, het aantal subfaculteiten en vakgroepen te verminderen, een gemeenschappelijke propedeuse en een beperking van het vakkenaanbod door te voeren. De faculteiten van Leiden en Rotterdam namen zich voor de afstudeerspecialisaties beter op elkaar af te stemmen en regionale samenwerkingsverbanden te ondersteunen.

De bezuinigingen troffen dus ook de sociale faculteit in Rotterdam. Dat betekende een moeilijke start voor de nieuwe decaan, prof. dr. A.B. Ringeling, die per september 1983 Blockmans opvolgde. Toch had hij wel begrip voor de maatregelen van de minister. 'Het leek alsof de TVC-operatie, en dat gold ook voor de latere SKG-operatie, uit de lucht kwam vallen. In zekere zin was dat ook wel zo, maar er vond een veel sluipender proces plaats. Al jaren werd er beetje bij beetje gekort op het wetenschappelijk onderwijs. Roel in 't Veld, directeur-generaal bij het ministerie van Onderwijs en feitelijk de bedenker van de maatregelen, wilde met concrete voorstellen juist voorkomen dat het geleidelijk dichtdraaien van de kraan maar door bleef gaan. De TVC-operatie was een poging om de bezuinigingen nu eens stelselmatig aan te pakken om daarmee de stabiliteit in het hoger onderwijs te vergroten. Ik vond het een buitengewoon geweldig idee, maar ik begreep ook wel dat dit zo niet werd waargenomen door de mensen op de werkvloer.'⁷

IN SAMENWERKING MET LEIDEN

De ministeriële beleidsvoornemens die in mei 1983 werden gepresenteerd in het kader van de TVC-ope-

ratie bevatten de wens om de nationale opleidingscapaciteit bestuurskunde te vergroten. De universiteiten van Rotterdam, Leiden en Delft werd verzocht plannen uit te werken voor een gezamenlijke opleiding bestuurskunde. Dit verzoek kwam niet onverwacht, maar was het resultaat van eerdere inspanningen die deze universiteiten hadden geleverd om in een of andere vorm een studie bestuurskunde te starten. Deze initiatieven waren telkens gestrand om verschillende redenen. Aan de sociale faculteit in Rotterdam was halverwege de jaren zeventig de bestuurskundige variant een van de potentiële uitbouw mogelijkheden. Er werd echter getwijfeld of er aan de universiteit wel ruimte moest worden gecreëerd voor 'kundes' die te praktisch (te weinig academisch) zouden zijn en te veel op een beroepsopleiding zouden lijken. Mede daarom werd voor politicologie gekozen.

In diezelfde periode werd aan de Rijksuniversiteit Leiden ook hard gewerkt aan een nieuwe afdeling bestuurskunde. Eerst werd daar in 1971 aan de faculteit der rechtsgeleerdheid een leerstoel bestuurskunde ingesteld. Met de faculteit sociale wetenschappen kwamen juristen vervolgens op het idee om in onderlinge samenwerking een opleiding 'management publieke sector' (MPS) te beginnen: een breed oriënterende, multidisciplinaire en wetenschappelijke beroepsopleiding. Dit werd echter niet direct met enthousiasme ontvangen door de Rijksuniversiteit, waarna een nieuwe poging werd ondernomen in samenwerking met de interfaculteit Bedrijfskunde in Delft, maar ook dat leidde niet tot de gewenste opleiding.

In 1983 kreeg bestuurskunde nieuwe kansen als gevolg van de TVC-operatie. De Colleges van Bestuur van de universiteiten van Rotterdam, Leiden en Delft stelden voor om per 1 september 1984 een nieuwe opleiding bestuurskunde van start te laten gaan.

Vervolgens werd de interuniversitaire voorbereidingscommissie bestuurskunde opgericht, waarin de drie universiteiten vertegenwoordigd waren in de personen: prof. dr. A. van Braam (inmiddels hoogleraar bestuurskunde in Leiden), prof. dr. U. Rosenthal (hoogleraar politicologie en bestuurskunde in Rotterdam) en prof. mr. J. Wessel (hoogleraar bestuurskunde in Delft). Aanvankelijk stonden de eerder in Leiden gemaakte concrete plannen over de opleiding MPS een soepel overleg nog in de weg. Daarbij hadden de juridisch en sociologisch ingestelde Leidenaars geheel andere ideeën over de inrichting van een opleiding bestuurskunde dan de politicologisch ingestelde Rotterdammers. Desondanks werd in 1983 een rapport gemaakt over een toekomstige samenwerking.

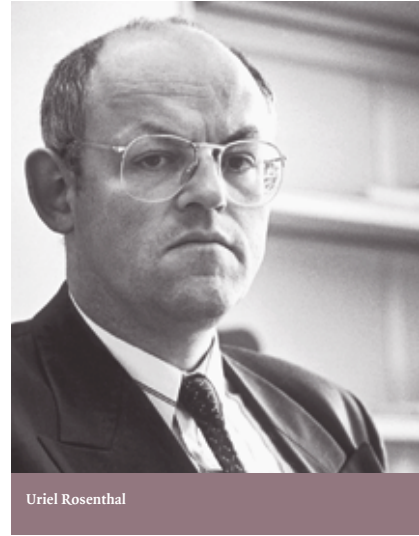
De voorbereidingscommissie voorzag een grote behoefte aan een bestuurskundige opleiding in zuidwest Nederland. Studenten kozen steeds vaker voor keuzevakken op dit gebied en ook aan de Technische Hogeschool Twente groeide de belangstelling voor bestuurskunde sterk. Bovendien was er in het openbaar bestuur zelf steeds meer behoefte aan functionarissen van middelbaar en hoger niveau. De inschatting was dat er per jaar behoefte zou zijn aan 150 tot 200 bestuurskundigen. De nieuwe opleiding zou hiervan ongeveer de helft kunnen aanleveren.

In tegenstelling tot de Technische Hogeschool Twente vatte de commissie bestuurskunde op als een zelfstandig wetenschappelijk vakgebied en moest de nieuwe opleiding een alomvattende benadering van het openbaar bestuur bieden. In het studieprogramma zou bestuurskunde het centrale hoofdvak zijn en worden aangevuld met vijf specialisaties: de economische en politicologische aan de Erasmus Universiteit, de juridische en sociologische aan de Rijksuniversiteit Leiden en de technische aan de Technische Hogeschool Delft.

Al voor de presentatie van het eindrapport gaf het College van Bestuur van de TH Delft aan moeite te hebben met de hoeveelheid specialisaties. Daarbij achtte de TH Delft het onmogelijk om een technische variant aan te bieden zonder dat studenten daarvoor kennis hadden genomen van een aantal technische basisvakken. Mede daarom had de hogeschool grote bezwaren tegen de ministeriële voorwaarde om de opleiding onder te brengen bij vakgroepen binnen de sociale faculteiten van Leiden en Rotterdam. Delft stond een constructie voor ogen waarbij Rotterdam de opleiding zou verzorgen en Leiden en Delft verantwoordelijk waren voor de varianten. Dit voorstel werd afgewezen, waarna de Technische Hogeschool zich uiteindelijk terugtrok.⁸

DE START VAN BESTUURSKUNDE

In juni 1984 werd een officiële samenwerkingsovereenkomst tussen de Erasmus Universiteit en de Rijksuniversiteit Leiden getekend, waarin zij zich committeerden aan het verzorgen van een gemeenschappelijke studierichting bestuurskunde. De propedeuse kon zowel in Leiden als in Rotterdam worden gevolgd. Het eerste jaar was gemeenschappelijk, waarbij in Rotterdam studenten na het eerste semester nog konden kiezen of zij doorgingen met bestuurskunde of met sociologie of politicologie. Na het behalen van de propedeuse en/of het basisdoctoraal kon de opleiding bestuurskunde worden voortgezet aan de andere instelling. Beide universiteiten hadden - volgens plan - een eigen specialisatie: een sociologische en een juridische variant in Leiden en een politicologische en economische variant in Rotterdam. Deze verdeling lag voor de hand. In Leiden hadden de juridische en sociale faculteiten al ruime ervaring met deze varianten. De Erasmus Universiteit op zijn beurt beschikte over de grootste economische faculteit in Nederland en een studie

Uriel Rosenthal

politicologie waarvan de opzet nauw aansloot bij die van bestuurskunde.⁹

Bestuurskunde bleek een zeer populaire studie. In september 1984 ging de opleiding van start met 51 eerstejaarsstudenten. Het tweede jaar meldden zich al 91 eerstejaars, waarmee bestuurskunde de opleidingen sociologie en politicologie met respectievelijk 81 en 54 eerstejaars in één klap voorbijstreefde. De komst van bestuurskunde betekende voor de andere twee studierichtingen binnen de faculteit sociale wetenschappen ook een moment van heroriëntatie, vooral voor politicologie die zich tot dan toe sterk op het terrein van bestuur en beleid had geprofileerd. Aanvankelijk was de staf bestuurskunde onderdeel van de voluit geheten vakgroep bestuurs- en politieke sociologie/politicologie (BSPS), die ook verantwoordelijk was voor de opleiding politicologie. Dit gaf de nodige spanningen waarna per september 1984 de twee richtingen werden verdeeld

over twee vakgroepen Politicologie en Bestuurskunde, onder leiding van respectievelijk Van Schendelen en Rosenthal.

In 1985 werd het doctoraal-I programma voor bestuurskunde vastgesteld. Dat leidde tot wijzigingen in het doctoraalprogramma van politicologie dat steeds meer overlap vertoonde met dat van bestuurskunde, wat de efficiency van beide opleidingen ten goede kwam. Daarbij besloot de subfaculteitsraad dat jaar tot invoering van de politicologische doctoraalspecialisatie Politiek en Bedrijfsleven per 1 september 1987. Volgens de vakgroep betrof het een in Nederland unieke variant, geheel gewijd aan de betrekkingen tussen het politieke stelsel en de economische orde, in het bijzonder het bedrijfsleven.¹⁰ Toch bleef het voor de jaren erop een interessante kwestie hoe politicologie zich zou profileren ten opzichte van bestuurskunde. Rosenthal suggereerde nog dat politicologie moest afstappen van de traditionele indeling rond de gebieden politiek gedrag, politieke filosofie en internationale verhoudingen en in plaats daarvan ruimte moest creëren voor een thematische aanpak. Bestuurskunde moest zich richten op kennis en vaardigheden waarmee problemen in het openbaar bestuur benaderd of opgelost kunnen worden.¹¹ Maar de politicologen kregen nauwelijks de gelegenheid na te denken over een herformulering van het curriculum. In 1986 diende zich namelijk een tweede bezuinigingsronde aan: de operatie Selectieve Krimp en Groei, die de studie politicologie twee jaar na de start van bestuurskunde op de tocht zette.

SELECTIEVE KRIMP EN GROEI

Op 23 september 1986 verschenen de concept beleidsvoornemens ten behoeve van de operatie Selectieve Krimp en Groei (SKG) voor de periode 1987-1991, opgesteld door het ministerie van Onder-

Directeur-generaal In 't Veld en minister Deetman

wijs en Wetenschappen. Minister Deetman wilde op nieuw 130 miljoen gulden besparen. Deetman verbrak daarmee zijn belofte, die hij enkele jaren eerder had gedaan in het kader van de TVC-operatie, om een vergelijkbare bezuinigingsronde binnen een decennium niet te herhalen.¹²

In tegenstelling tot de TVC-ronde liet de minister het met de SKG-operatie niet langer aan de instellingen over om met besparingsvoorstellen te komen. In plaats daarvan legde hij het wetenschappelijk onderwijs een gedetailleerd en strak geregisseerd scenario op. Dat gold ook voor de Erasmus Universiteit, waar de sociale faculteit vol in het hart werd getroffen. In het verlengde van de taakverdelingsoperatie stelde de minister voor om sociologie, politicologie en maatschappijgeschiedenis bij andere universiteiten onder te brengen. Sociologie zou zich moeten concentreren aan de Universiteit van Amsterdam en politicologie en maatschappijgeschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden. Ook de medische faculteit

zou via een gedwongen samenwerking met de Leidse zusterfaculteit ernstig worden gekort. Volgens de minister moesten dus drie van de twaalf studierichtingen aan de Erasmus Universiteit verdwijnen. Dit zou betekenen dat het budget, het studentenaantal en het personeelsbestand van de Erasmus Universiteit met tien procent zou worden teruggedrongen. Dat was drie keer de gemiddelde landelijke aanslag. De universiteit besloot zich met kracht tegen de plannen te verzetten. Op de vergadering van 29 september 1986 sprak de universiteitsraad een 'onbegrijpelijk en onaanvaardbaar' uit. Uiteraard sloegen de SKG-plannen ook op de sociale faculteit in als een bom. De toenmalige faculteitsdirecteur mr. Herman Veenema zag hoe hard de klap aankwam: 'Als verdoofd, zo liepen de mensen hier rond. Het duurde zeker een week voordat die mist wat optrok.'¹³ Aarzelend kwamen de protesten op gang. In eerste instantie werd er hevig gediscussieerd op gangen, bij de koffieautomaten, in liften en zelfs op de wc.

De eerste reacties tekenden zich door onbegrip en woede. Zo had hoogleraar Berting geen enkel begrip voor het idee om sociologie onder te brengen bij de sociale faculteit in Amsterdam: 'De Amsterdamse sociologen doen interessante dingen, maar de sfeer en de vakinhoudelijke benadering is er toch wel heel anders dan in Rotterdam. Hun sociologie heeft een zwakke empirische traditie, ze is veel speculatiever dan de onze. Hoe moet onze sociologie die veel directer verbonden is aan maatschappelijke ontwikkelingen als industrialisering, daaraan worden gekoppeld?'¹⁴

Ook al waren de eerste reacties ronduit afwijzend, veel studenten hadden het gevoel dat de faculteit nog veel feller van leer zou moeten trekken met haar protesten. Zo liet een deeltijdstudente weten zich te ergeren aan de gematigde houding van het faculteitsbestuur: 'Ik mis de vechtlust die het bestuur van de faculteit maatschappijgeschiedenis wel uitstraalt. Geen lauw gepraat over welke richtingen in Amsterdam kunnen worden ondergebracht! We moeten er voor vechten dat sociologie in zijn geheel hier blijft. En ik wil een plan, een strategie horen van het bestuur maar ze vertellen me bijna niks.'¹⁵

Toch zouden er duidelijke tekenen van protest volgen. De sociale faculteit nam zich voor om minister Deetman op andere gedachten te brengen nog vóórdat zijn plannen in november aan de Tweede Kamer zouden worden voorgelegd. Dat gold ook voor de externe deskundigen die de minister om advies had gevraagd: prof. dr. S. Dresden voor letteren, waar maatschappijgeschiedenis onder viel, en prof. dr. D.J. van de Kaa voor de sociale wetenschappen. Op 30 september 1986 werd in samenwerking met de subfaculteit maatschappijgeschiedenis een demonstratie georganiseerd in de Rotterdamse binnenstad. Ruim zeshonderd studenten en medewerkers trokken naar het stadhuisplein, waar zij de symbolische

onthoofding van Erasmus door minister Deetman ten tonele brachten. Ook benaderden de faculteiten rechtstreeks de pers en kamerleden en vroegen zij buitenlandse vakgenoten met succes om adhesiebetuigingen.

DE PROTESTNACHT

In de nacht van 29 op 30 oktober werd in het F/G gebouw een protestnacht gehouden.¹⁶ Van zes uur 's avonds tot zes uur 's morgens werden diverse activiteiten georganiseerd. Eén van de eerste onderdelen was een avondcollege van Jacques van Doorn, waarin hij op geheel eigen wijze inging op de bezuinigingsmaatregelen en de machteloosheid van de Erasmus Universiteit om hiertegen een vuist te maken. Direct bij aanvang zette hij de toon: 'Wetenschappers zijn nette mensen. En vandaar dat ik het vanavond niet zal hebben over directeur-generaal In 't Veld als een vieze tor die doodgetrappt moet worden. Of over minister Deetman als gevulde koek.'¹⁷ Voorts zette hij een aantal oorzaken op een rij waardoor volgens hem de universiteit in een isolement was geraakt, zoals de te grote (financiële) invloed van de overheid, die de onafhankelijkheid van de universiteiten aantastte en de verhoudingen tussen vertegenwoordigers van de overheid en universiteit vertroebelden.

Tot grote teleurstelling van Van Doorn bleek de universiteit niet opgewassen tegen de acties van de daadkrachtige directeur-generaal In 't Veld. De machteloosheid van de universiteit beschouwde Van Doorn als een gevolg van de democratiseringsgolf van de jaren zestig en zeventig toen de macht verspreid raakte over de diverse geledingen (wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk personeel, studenten) en de diverse niveaus (vakgroepen, faculteiten, universiteiten). In crisistijden zoals deze had een toporganisatie als de universiteit het vertrouwen

Koen Koch tijdens zijn marathoncollege

Simulatiespel tijdens de protestnacht

moeten kunnen geven aan een machtscentrum, dat in de gelegenheid zou moeten zijn belangrijke knopen zelfstandig door te hakken. Het gebrek aan daadkracht dat de universiteit nu oprak liet zich volgens Van Doorn omschrijven als 'de wraak op de jaren zestig'.

De gevolgen van de democratisering troffen vooral de sociale faculteiten waar zich het meeste rumoer afspeelde. Volgens Van Doorn werd de periode na die jaren zestig gekenmerkt door een overspannen mobilisatie van studenten en wetenschappers terwijl daar eigenlijk geen echte aanleiding voor was. 'Het begon als een grapje, zo'n beetje uit verving. Maar het grapje heeft wel wat lang geduurd. Utopie, verzet, verbeelding protest kwamen in het middelpunt van de belangstelling te staan. Dat heeft een aantal wetenschappen een slechte naam bezorgd. Burgers die aan hun belastingcenten dachten, hebben zich toen vertwijfeld afgevraagd, komt daar nu nooit een einde aan? En dat gebeurt dan nu. We moeten er nu voor boeten.' Overigens prees de voormalige bouwdecaan wel de protestacties nu het er echt om ging en was hij gelukkig met de studenten die en masse waren gemobiliseerd.

Dat was inderdaad het geval. Ruim zeshonderd medewerkers en studenten bezochten de protestnacht. Zij luisterden naar live muziek, waren getuige van een schaaksimultaan of van het door Bart Hofstede georganiseerde hoor- en werkcollege over 'de internationaal vergelijkende geschiedenis van de popmuziek', waarbij in het hoorcollege naar muziek werd geluisterd en in het werkcollege moest worden gedanst. Ook stond een simulatiespel op het programma waarbij studenten werden uitgedaagd te doen alsof ze het bestuur van de faculteit vormden en een strategie moesten uitstippelen waarmee ze de opheffing van de studierichtingen moesten bestrijden.

Het hoogtepunt vormde het twaalf uur durende

marathoncollege van drs. Koen Koch rond het thema: 'De oplossing van het wereldraadsel volgens Koen Koch, inleiding.' Koch, 'klein van stuk maar lang van stof', vertelde over 'de schande dat bij grote problemen gebrekkige oplossingen als afdoende worden beschouwd' en spitste zijn verhaal toe op de wapenwedloop in de wereld, een onoplosbaar probleem. 'Koen haalt het wel', stond op het bord in het afgeladen volle collegezaaltje geschreven. Zo nu en dan nippend aan een glaasje Médoc '83 en aandachtig luisterend naar opmerkingen uit het publiek, hield hij het inderdaad twaalf uur vol. Onder luid applaus sloot hij zijn college om zes uur in de ochtend af.

POLITICOLOGIE PASSÉ

Al dan niet onder druk van alle protesten aan de verschillende universiteiten, verscheen op 13 november 1986 een nieuwe nota van de minister van O. en W. waarin hij zijn voornemens had bijgesteld.

Inmiddels had Deetman zijn standpunten getoetst aan de bevindingen van de externe deskundigen Dresden en Van der Kaa. Dresden vond de subfaculteit maatschappijgeschiedenis uiterst belangrijk, een studierichting die haar toekomst zeker niet had in Leiden, maar juist de kans moest krijgen zich verder te ontwikkelen en te profileren. Van der Kaa had de minister laten weten het een slecht idee te vinden als de Leidse en Rotterdamse opleidingen sociologie in Amsterdam zouden worden ondergebracht, waar een heel andere theoretische richting werd ingeslagen. Wel lag volgens hem een verdergaand samenwerkingsverband voor de hand tussen de Rijksuniversiteit Leiden en de Erasmus Universiteit. Als gevolg van de TVC-operatie was het beide partijen immers al eerder gelukt een studie bestuurskunde op te zetten met daarbij een gemeenschappelijke propedeuse. Politicologie zou hierin moeten worden

Wim de Roos

concentratie van sociologie in Rotterdam en politicologie in Leiden.

Dit wekte grote ergernis bij hoogleraar politicologie Rinus van Schendelen, die zich sterk verzette tegen een eventuele uitlevering van politicologie aan Leiden. Hij noemde de handswijze van het eigen bestuur, dat zonder overleg met de vakgroep politicologie afspraken maakte met de Rijksuniversiteit Leiden, zelfs 'paniekerig, egoïstisch en verraderlijk'.¹⁸ De decaan prof. dr. W.A.A.M. de Roos was er echter toen al van overtuigd – en het bestuur stond unaniem achter hem – dat met het vertrek van politicologie (de kleinste van de drie bedreigde opleidingen) uit Rotterdam de kans op het behoud van sociologie aan de Erasmus Universiteit zou vergroten: 'Ik ben bang dat wij politicologie, hoe pijnlijk dan ook voor de betrokkenen, hoe dan ook zullen verliezen. Waarbij het dan ook de zorg van mijn faculteitsbestuur is, dat die mensen kunnen doorgaan met hun werk, zij het elders.'¹⁹

Het rapport van de visitatiecommissie verscheen in maart 1987. Eén van de uitkomsten was dat de opleiding politicologie naar de Rijksuniversiteit Leiden verhuisde. Per 1 juni 1987 werd de inschrijving voor de studierichting in Rotterdam definitief stopgezet. Vier van de zeven Rotterdamse politicologen vertrokken naar Leiden, waaronder Koen Koch, de man van het marathoncollege. De overigen, waaronder Rinus van Schendelen, bleven in Rotterdam om de achterblijvende basisvoorziening politicologie gestalte te geven. De afgeslankte vakgroep zou politicologisch onderwijs en onderzoek moeten gaan verzorgen voor zowel de Erasmus Universiteit in het algemeen en de sociale faculteit in het bijzonder als de Leidse opleiding politicologie. De Rotterdamers richtten zich op de variant Politiek en Bedrijfsleven, die ondanks alle bestuurlijke en politieke beslomeringen rond de SKG-operatie toch in 1987

meegenomen. Van der Kaa realiseerde zich dat politicologie weliswaar een kleine maar zeker ook een productieve en kwalitatief goede studierichting was. De minister nam deze adviezen grotendeels over en besloot in elk geval maatschappijgeschiedenis voor de Erasmus Universiteit te behouden. Voorts stelde hij een landelijke visitatiecommissie in die de toekomst van de disciplines sociologie, bestuurskunde en politicologie nader moest onderzoeken. In november sloten de besturen van de sociale faculteiten in Leiden en Rotterdam een principeakkoord over een mogelijke ruil van de studierichtingen sociologie en politicologie, met behoud van kleine basisvoorzieningen ter plaatse. Zij stelden twee commissies in die varianten uitwerkten die – na goedkeuring door beide faculteitsraden – aan de visitatiecommissie werden voorgelegd. Algauw koerste men af op de

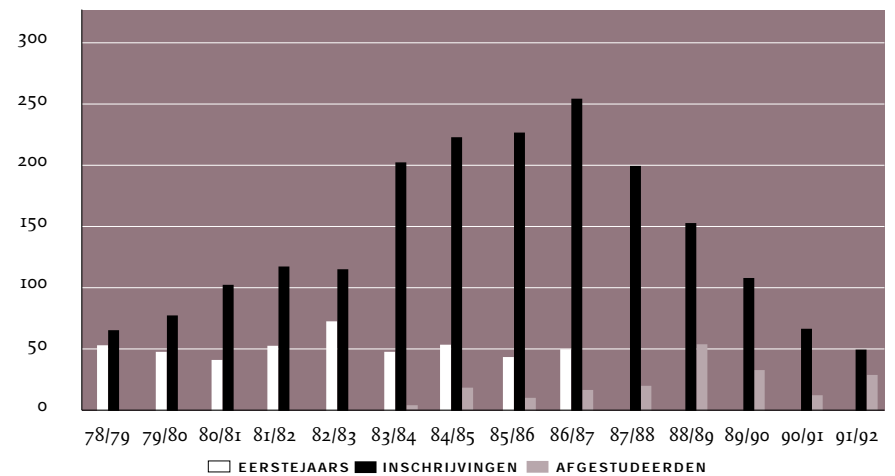
in Rotterdam van start was gegaan. In 1988 ging Politiek en Bedrijfsleven ook in Leiden van start als één van de afstudeerrichtingen. Spoedig trok de variant de meeste studenten.²⁰

Voorts verzorgde de vakgroep het onderwijs politicologie voor de andere opleidingen aan de Erasmus Universiteit, met name op het gebied van Europese politiek, en kreeg het tot taak de eigen studierichting geleidelijk af te bouwen. Er waren immers nog altijd studenten die hun studie moesten afmaken. In oktober 1992 studeerden uiteindelijk de laatste twintig Rotterdamse politicologen af, waarvan een groot aantal de variant Politiek en Bedrijfsleven had gevolgd. Na vijftien jaar kwam de hoofdvakopleiding, die van 1978 tot 1987 telkens jaarlijks rond de vijftig eerstejaars wist te trekken en 174 afgestudeerden afleverde, tot een definitief einde.

S.O.S.

In het rapport van de visitatiecommissie stonden ook enkele harde conclusies voor de opleiding sociologie. Zo scoorden het onderzoek en het onderwijs aan de Rotterdamse opleidingen sociologie en politicologie erg laag in vergelijking tot dezelfde studierichtingen aan andere universiteiten. Met name de vakgroep methoden en technieken schoot tekort. Ook de Leidse opleiding sociologie was volgens de commissie van een te lage kwaliteit om als afzonderlijke opleiding te kunnen overleven. Alleen door samenvoeging van beide sociologieopleidingen kon een nieuwe en kwalitatief betere opleiding tot stand worden gebracht: een studie die zich moest richten op beleidssociologie en complementair moest zijn aan de breder opgezette studie aan de Universiteit van Amsterdam. De nieuwe opleiding sociologie

INSCHRIJVINGEN, EERSTEJAARS EN AFGESTUDEERDEN POLITICOLOGIE 1978-1992

moest vanzelfsprekend nog verder worden uitgewerkt, maar – in tegenstelling tot politicologie – vastgesteld werd dat deze zou worden gevestigd aan de Erasmus Universiteit. In Leiden bleef een basisvoorziening sociologie over, bestaande uit zeven medewerkers, die verplicht werd service te verlenen aan de Rotterdamse faculteit. Per 1 september 1987 werd de inschrijving voor de opleiding sociologie in Leiden stopgezet.

De visitatiecommissie had ook de rapporten waarin de Leidse en Rotterdamse faculteiten hun samenwerkingplannen hadden gepresenteerd van tafel geveegd. Deze werden afgedaan als te duur en te weinig gericht op handhaving van de kwaliteit. Na het verschijnen van het visitatierapport gingen beide universiteiten dan ook hard aan het werk om de nieuwe opleiding te ontwerpen. Hiertoe werd in 1987 door de Leidse en Rotterdamse colleges van bestuur het Samenvoegingsorgaan Sociologie (S.O.S.) ingesteld, bestaande uit de heren prof. dr. H.P.M. Adriaansens (voorzitter), de rector magnificus van de Rijksuniversiteit Leiden prof. dr. J.J.M. Beenakker en de rector magnificus van de Erasmus Universiteit prof. dr. A.H.G. Rinnooy Kan. De hoogleraren Jan Berting en Kees Schuyt, namens respectievelijk de EUR en de RUL, werden belast met het opzetten van een uitvoeringsplan dat de nieuwe sociologieopleiding inhoudelijk vorm moest geven. Inmiddels had binnen het Rotterdamse faculteitsbestuur een wisseling van de wacht plaatsgevonden. Vanwege het plotselinge overlijden van prof. dr. W.A.A.M. de Roos in september 1987 werd dr. P.B. Lehning aangesteld als decaan.

Het plan van Berting en Schuyt werd in december 1987 gepresenteerd. De opleiding zou vier jaar duren en stond vrijwel geheel in het teken van beleidssociologie met de nadruk op vier gebieden: 1. arbeid en organisatie, 2. technologie, 3. verzorgingsstaat,

4. cultuur en onderwijs. In het programma waren geen afstudeerrichtingen opgenomen. De opleiding als geheel moest als specialisatie worden opgevat. Wel werd studenten de mogelijkheid geboden te kiezen uit twee van de vier beleidsterreinen zodat de persoonlijke affiniteit en beroepsvoorbereiding de nodige ruimte kreeg. De afstudeervarianten werden later ook wel ‘illustratiegebieden’ genoemd om te voorkomen de indruk te wekken dat het om een kundige-achtige opleiding zou gaan. Volgens Berting moest het afgelopen zijn met de neiging van sommige docenten om studenten een dosis literatuur op te geven en hen voor te schrijven wat daarin belangrijk is. Een academicus hoort te denken in termen van probleemidentificatie en probleemoplossing. Berting: ‘Daarom moeten studenten leren hoe een probleemstelling kan worden vertaald in hypothesen en welke de mogelijkheden zijn deze te onderzoeken. Maar daarmee ben je er nog niet, want het is belangrijk dat de beleidsconsequenties worden nagegaan van een aanvaarde hypothese.’²¹

In 1988 werden de diverse vakgroepen, die sociologisch onderzoek en onderwijs tot taak hadden, samengevoegd tot één vakgroep Sociologie. Deze moest de nieuwe opleiding opbouwen. In september dat jaar ging de nieuwe opleiding van start, zowel met de propedeuse als het eerste doctoraaljaar. Een jaar later volgde de introductie van het doctoraal-II en III programma. De vier aandachtsvelden kwamen onder leiding te staan van de hoogleraren J. Berting (technologie), W. van Voorden (verzorgingsstaat), J.M.G. Leune (cultuur en educatie) en J.J. Ramondt (arbeid en organisatie). De vakgroep methoden en technieken, die zo onder vuur was komen te liggen, kwam onder leiding van de uit Leiden overgekomen prof. dr. M. van de Vall.

Voorafgaande aan de start van de nieuwe studie hadden in maart 1988 twintig wetenschappelijk mede-

werkers te horen gekregen dat er voor hen geen plaats meer was aan de faculteit. De schade bleef nog beperkt omdat sommige medewerkers – al dan niet in deeltijd – een betrekking vonden aan een andere faculteit, zoals Van Maarseveen die naar de juridische faculteit overging. Anderen kozen voor een 50+ regeling, een vervroegde uitreding of gingen met emeritaat.²² Hieronder bevond zich founding father Jacques van Doorn die eind december vervroegd aftrad en na vijfentwintig jaar de faculteit verliet.

RISBO

De TVC en SKG-operaties hadden ook hun weerslag op de inrichting van het onderzoek. De faculteit sociale wetenschappen streefde naar een efficiëntere en beter gecoördineerde organisatie van het onderzoek, die tot dan toe in handen was van de diverse vakgroepen. Bovendien wilde de faculteit het extern gefinancierde onderzoek in een apart orgaan concentreren. In 1987 rees het plan om hiertoe een instituut op te richten, namelijk het RISWO: het Rotterdamse Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek. Het werd uiteindelijk het RISBO, het Rotterdamse Instituut voor Sociologisch en Bestuurskundig Onderzoek, dat medio 1988 van start ging. Het instituut wilde een integraal kader voor de uitvoering van het sociologisch en bestuurskundig onderzoek bieden, de tweede en derde geldstroom stimuleren en coördineren en bijdragen aan een verdere professionalisering van onderzoekers die binnen de sociale faculteit werkzaam waren. Daarbij stelde het instituut zich ten doel promotieonderzoek te stimuleren en in dat kader ook de sociaal-wetenschappelijke AIO-opleiding van de Erasmus Universiteit te verzorgen.²³

Het instituut bestond uit de twee hoofdafdelingen sociologie en bestuurskunde, die weer in vier aparte

afdelingen waren ondergebracht. Voor sociologie waren dat:

- 1 onderwijssociologie
- 2 maatschappelijke transformatie en technologie
- 3 technologie, arbeid en organisatie
- 4 verzorgingsstaat.

Onder de hoofdafdeling bestuurskunde vielen de afdelingen:

- 1 het functioneren van de rijksdienst
- 2 beleidsprocessen
- 3 binnenlands bestuur
- 4 politie en justitie

De leiding bij oprichting van het Risbo was in handen van prof. dr. J.M.G. Leune en prof. dr. R.J. in 't Veld.

Naast het derde geldstroom onderzoek werd uiteindelijk ook het eerste geldstroom onderzoek bij het Risbo ondergebracht, al behielden de vakgroepen sociologie en bestuurskunde wel de nodige bevoegdheden op het terrein van de onderzoeksprogrammering. Het Risbo nam zich voor een levendige samenwerking tussen fundamenteel en toegepast onderzoek te realiseren. In 1988 was de verhouding tussen eerste geldstroom en tweede en derde geldstroom 60-40. In de jaren erop nam het aantal externe opdrachten flink toe, waardoor in 1990 deze verhouding 50-50 was geworden. Het Risbo groeide de eerste jaren sterk. De capaciteit steeg van ruim vijftig fte bij oprichting naar meer dan zestig in 1990, waarmee het Risbo één van de grootste sociaal-wetenschappelijke instituten in Nederland werd. De totale omzet in 1990 bedroeg ongeveer zeven miljoen gulden. Veruit het meeste onderzoek werd gedaan op het gebied van onderwijssociologie. Medio 1989 nam deze afdeling over ongeveer veertig procent van de totale onderzoekscapaciteit van het Risbo voor zijn rekening.²⁴

Begin jaren negentig volgde een fase van consolida-

tie. In 1991 werd Leune opgevolgd door dr. J. Hakvoort. Met collega-directeur In 't Veld beraadde hij zich op de structuur en functie van het instituut. Hierbij grepen zij terug op de oorspronkelijke doelstellingen met als gevolg dat het Risbo decentraliseerde en het onderzoek aan de faculteit op elkaar afstemde en ondersteunde. De primaire verantwoordelijkheid voor het onderzoek kwam weer bij de faculteit te liggen. In 1991 werden bovendien de onderzoeksactiviteiten van het Erasmus Studiecentrum voor Milieukunde (ESM) organisatorisch ondergebracht bij het Risbo. Het Risbo organiseerde zich in afdelingen die samenvielen met de onderzoeksprogramma's en -formatie van de vakgroepen sociologie en bestuurskunde en het ESM. Het sociologisch onderzoek richtte zich op onderwijs, sociale aspecten van technologische ontwikkelingen, vraagstukken op het terrein van welzijn, arbeid en organisatie en emancipatie van vrouwen. Het bestuurskundig onderzoek richtte zich op de beleidsvorming in complexe netwerken, departementen van algemeen bestuur, informatisering in het openbaar bestuur, alsmede de terreinen politie en justitie, en milieu. Het milieukundig onderzoek richtte zich op de verspreiding van concepten van energie-innovatie, milieuaspecten van verkeer en vervoer, afval- en emissiepreventie, schonere productie en internationaal milieubeleid. Ook bleef het Risbo verantwoordelijk voor de opzet en organisatie van de AIO-opleiding en organiseerde het regelmatig seminars voor de facultaire staf.

Van grote invloed op de toekomst van het Risbo was de mogelijke vorming van de Nederlandse Onderzoeksschool voor Bestuurskunde en Beleidswetenschappen (NOBB). In 1991 voerde de sociale faculteit hierover gesprekken met de Universiteit Twente en de Rijksuniversiteit Leiden. Het idee was een structureel samenwerkingsverband aan te gaan om voor-

al het bestuurskundig onderzoek doelmatiger aan te pakken. De kort daarvoor afgetreden directeur van het Risbo, Han Leune, was fel tegenstander van de plannen en sprak van een 'onbegrijpelijk en onaantoonbaar' initiatief.²⁵ Hij voorzag dat het sociologisch onderzoek buiten de boot zou vallen. Leune pleitte voor omvorming van het Risbo van Rotterdam tot een Randstedelijk Instituut voor Sociologisch en Bestuurskundig Onderzoek. Zo konden Leidse en Rotterdamse sociologen en bestuurskundigen gezamenlijk onder één noemer werken.

Het nieuwe Risbo kwam er uiteindelijk niet. Wel diende de faculteit sociale wetenschappen samen met de universiteiten van Leiden en Twente in 1991 een Stimulans-aanvraag in bij NWO ten behoeve van de NOBB. Deze werd toen niet erkend, maar in 1993 was het wel raak en werd alsnog de Nederlandse Onderzoeksschool voor Bestuurskunde (NOB) opgericht. Datzelfde jaar sloot de vakgroep sociologie – en daarmee het Risbo – zich aan bij de onderzoeksschool Arbeid, Welzijn en Sociaal-economisch Bestuur (AWSB), een samenwerkingsverband met Utrecht en Tilburg.

Nadat bestuurskunde zich uit het Risbo had teruggetrokken, haakte begin 1994 ook de vakgroep milieukunde af. Het Risbo bleek te breed en raakte versnipperd terwijl het juist als doel had eenheid en onderlinge samenwerking tussen eerste en derde geldstroom projecten te realiseren. Het onderzoek op het gebied van milieukunde en bestuurskunde werd in zijn geheel ondergebracht bij de vakgroepen, zoals dat voor politicologie al het geval was. In 1994 werd daarom besloten om het Risbo verder af te bouwen tot een instituut voor uitsluitend sociologisch onderzoek. Het instituut werd verankerd in de vakgroep sociologie. Het onderzoek was vooral gericht op onderwijssociologische vraagstukken in opdracht van de overheid. Toen de overheid echter

besloot te bezuinigen en niet langer budgetten voor dergelijke projecten vrij wilde maken, kwam het Risbo direct in de problemen. In korte tijd liep het aantal medewerkers terug van dertig tot acht. De faculteit besloot daarom dat het Risbo moest zelfstandigen. Per 1 januari 1996 werd het instituut uiteindelijk omgevormd tot een onderzoeks-BV. Dr. Adriaan Hofman werd directeur.

MILIEUKUNDE

In 1984 werd het Erasmus Studiecentrum voor Milieukunde (ESM) opgericht. De activiteiten van het ESM bestonden aanvankelijk uit het verzorgen van colleges over energiebesparing en de begeleiding van studenten die hun scriptie over milieuontwikkelingen wilden schrijven. Geestelijk moeder van het ESM was prof. dr. R.W. Hommes. Zij was al sinds 1969 aan de faculteit sociale wetenschappen verbonden. In 1973 werd zij hoogleraar empirische sociologie, al was zij wel altijd al op milieuvraagstukken geïnteresseerd. In 1988 veranderde haar leeropdracht dan ook in milieukunde, in het bijzonder milieusociologie. Onder haar leiding stelde het ESM zich ten doel het onderwijs en onderzoek af te stemmen op de mogelijkheden het milieu te verbeteren. Deze benadering vormde een belangrijk verschil met de aan andere universiteiten verbonden vakdisciplines, waar regelmatig milieukundige onderzoeksprojecten werden opgezet zonder direct de intentie te hebben het milieu te verbeteren. Het ESM deed daar niet aan mee en liet bewust de onderzoeksopdrachten schieten waar het milieu niet beter van zou worden. Van begin af aan kende milieukunde een interdisciplinaire opzet. Het ESM was aanvankelijk dan ook een interfacultair studiecentrum dat centraal werd gefinancierd. In 1989 kondigde het College van Bestuur echter aan dat de centrale ondersteuning zou worden afgebouwd. Het ESM had een nieuwe

basis nodig en vond deze uiteindelijk bij de faculteit sociale wetenschappen. In 1991 trad het ESM toe tot het Risbo, waar milieukunde naast sociologie en bestuurskunde de derde hoofdafdeling werd.

Het onderzoek richtte zich primair op de bestudering van maatschappelijke aspecten van milieuvraagstukken en vooral op de vraag naar de ontwikkeling, overname en verspreiding van milieu-innovaties. Zo werkte het ESM nauw samen met talloze bedrijven om hun productiemethoden aan te passen. Vrijwel alle bedrijven waarvoor het ESM werd ingeschakeld, beseften niet in welke mate zij schade aan het milieu toebrechten. Hommes in 1991: 'Van de honderdtachtig onderzochte bedrijven hebben we er nog nooit één gehad, die goed inschatte hoeveel stoffen er tijdens het productieproces verloren gingen.'²⁶

De medewerkers van het ESM hadden de overgang naar het Risbo met tegenzin tegemoet gezien. Zij waren gewend zelfstandig en onafhankelijk te werken en bovendien interdisciplinair geïnteresseerd. Binnen het Risbo waren zij bang deze positie te verliezen. Vandaar dat het ESM pleitte voor de oprichting van een eigen vakgroep milieukunde. Dat verzoek werd nog in 1991 door de faculteit gehonoreerd, waarna een jaar later het ESM werd omgevormd tot de vakgroep milieukunde met als voorzitter Ina Hommes. Omdat veruit het grootste deel van milieukunde was gebaseerd op contractonderzoek nam de vakgroep zich voor het fundamenteel onderzoek te versterken en het onderwijs duurzaam te verankeren.

Het uiteindelijke streven van de vakgroep was om een volledig zelfstandige studierichting milieukunde op te zetten. Dat zat er niet in. In maart 1992 liet het faculteitsbestuur weten dat milieukunde daarvoorlopig nog niet rijp voor was gezien de vlakke organisatie van de vakgroep, bestaande uit twee

Ina Hommes

was de slogan: de universiteit moet maatschappijgericht zijn. De laatste jaren wordt de roep weer sterker dat de universiteit terug moet naar de 'corebusiness', de wetenschapsbeoefening. Dat botst met het ideaal iets in de maatschappij tot ontwikkeling te brengen. Nu moeten we veel meer van buitenaf bestuderen en dat betekent het accent leggen op het schrijven van proefschriften. Ik ben daar niet tegen, er moet geld, tijd en ruimte voor zijn, maar als we daarmee waren begonnen hadden we nooit een instituut gehad. En het is natuurlijk lang niet altijd zo dat je daardoor het milieu verbetert.²⁹

hoogleraren – waarvan één parttime – en een grote groep doctorandi die vaak veel tijd kwijt was aan derde geldstroom onderzoek waardoor het promotieonderzoek in het gedrang kwam. Bovendien was het bestuur er niet op voorhand van overtuigd dat milieukunde voldoende studenten zou trekken.²⁷ Vandaar dat de faculteitsraad besloot milieukunde met ingang van het studiejaar 1993-1994 als afstudeervariant, gericht op milieubeleid en -management van de overheid en het bedrijfsleven, onder te brengen bij de studierichting bestuurskunde.²⁸

Wellicht was het anders gelopen als het ESM en later de vakgroep milieukunde zich minder op de buitenwereld had gericht en meer op het fundamentele onderzoek binnen de vakgroep. Toen Ina Hommes in oktober 1993 met emeritaat ging liet zij weten: 'Ik denk nog steeds dat we het goed gedaan hebben. [...] We zijn erg naar buiten toe gericht geweest, maar dat vind ik ook de belangrijkste functie van zo'n instituut. [...] Toen we met het ESM begonnen

NOTEN

- 1 Zie: M. Davids en J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit 1973-1993* (Rotterdam 1993), p. 247-248.
- 2 Zie voor een overzicht: 'Bestuursverslag subfaculteit sociaal-culturele wetenschappen', in: *Jaarboek Erasmus Universiteit Rotterdam 15 september 1978 – 1 september 1980*, p. 164-171.
- 3 Ibidem, p. 164.
- 4 'Sociologen laten gezicht zien', in: *Quod Novum* 23 augustus 1982.
- 5 Zie: 'Politiciologen in de mangel', in: *Quod Novum* 23 augustus 1982.
- 6 Zie: Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit 1973-1993*, p. 297-301.
- 7 Gesprek met A.B. Ringeling, 11 augustus 2003.
- 8 Later, in 1992, zou in Delft nog wel – n.b. in samenwerking met Leiden en Rotterdam – de opleiding technische bestuurskunde van start gaan, gericht op het oplossen van maatschappelijke problemen met sterk technologische aspecten.
- 9 Zie: 'Rotterdam en Leiden zetten bestuurskunde op. Beste beentje voor in samenwerking', in: *Quod Novum* 9 mei 1984.
- 10 *Jaarverslag Erasmus Universiteit 1988*, p. 34-35.
- 11 'Prof. Uriel Rosenthal over vijf jaar opbouw: Van politicologie tot bestuurskunde', in: *Quod Novum* 29 november 1983.
- 12 Zie: Davids en Van Herwaarden, *Erasmus Universiteit 1973-1993*, p. 301-307.
- 13 'De tropenjaren van een facultair manager', in: *Quod Novum* 28 september 1988.
- 14 'Verdoofd na de klap', in: *Quod Novum* 1 oktober 1986.
- 15 Ibidem.
- 16 Zie: 'Bezuinigingen centraal in collegenacht. Sociale wetenschappen verdommen het verdoemd te zijn', in: *Quod Novum* 5 november 1986.
- 17 'Jacques van Doorn nog heel nadrukkelijk aanwezig. De wraak op de jaren zestig', in: *Quod Novum* 5 november 1986.
- 18 'Akkoord achter hun ruggen om. Politicologen als zoenoffer van sociale faculteit', in: *Quod Novum* 3 december 1986.
- 19 Ibidem. Zie voor de opvattingen van prof. dr. W.A.A.M. de Roos inzake de SKG-operatie ook: 'De Roos staat niet te juichen. Het kappen van het dorre hout', in: *Quod Novum* 18 maart 1987.
- 20 In 2000 werd in Leiden de specialisatie Politiek en Bedrijfsleven wegens bezuinigingen opgeheven.
- 21 'Decaan Jan Bering over nieuw curriculum sociologie: 'We maken er iets moois van', in: *Quod Novum* 15 februari 1989.
- 22 'Sociologie geamputeerd', in: *Quod Novum* 13 april 1988.
- 23 *Jaarverslag Erasmus Universiteit Rotterdam 1988*, p. 9-10.
- 24 *Het Risbo na een jaar*, Rotterdam juli 1989, p. 31.
- 25 'Twente met Leiden en R'dam in onderzoeksschool. Sociologen vrezten buiten de boot te vallen', in: *Quod Novum* 4 september 1991.
- 26 'Milieukunde wil snel studierichting worden. Waardering buiten universiteit groter dan in eigen huis', in: *Quod Novum* 20 november 1991.
- 27 'Bestuurskunde en sociologie krijgen variant milieukunde', in: *Quod Novum* 4 maart 1992.
- 28 *Jaarverslag Erasmus Universiteit Rotterdam 1993*, p. 27-28.
- 29 'Ina Hommes neemt afscheid van milieukunde. 'Ik heb me de laatste twee jaar ontzettend geërgerd'', in: *Quod Novum* 3 november 1993.